

A beszédfejlődés kisgyermekkortól kamaszkorig

BÓNA JUDIT

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Fonetikai Tanszék

A gyermeknyelvi kutatások döntő többsége főként az első életévekben lezajló fejlődést mutatja be, habár az anyanyelv-elsajátítás nem zárul le ekkor, fontos fejlődés történik még 6–7 éves kor után is. A jelen összefoglaló tanulmány a magyar gyermekek beszédfejlődésével kapcsolatos eredményeket mutatja be hároméves kortól kamaszkorig. Kitér a beszédszervek változásaira, a kiejtés, a szókincs és a nyelvtan fejlődésére, majd bemutatja a folyamatos beszéd fejlődésének legfontosabb jellemzőit. Röviden arról is szól, hogyan alkalmazzák a gyermekek a beszédet különféle kommunikációs szándékaik kifejezésére, illetve a társalgásban való megfelelő részvételre.

Kulcsszavak: beszédfejlődés, artikuláció, szókincs, nyelvtan, folyamatos beszéd

Bevezetés

Az anyanyelv-elsajátítással kapcsolatos kutatások fókuszában hosszú ideig főképp az első három évben végbemenő folyamatok álltak, a kutatók arra keresték a választ, hogyan, milyen fázisokon keresztül sajátítja el egy kisgyermek az első nyelv alapjait (Gósy, 2017). A 3. életév fontos mérföldkő az anyanyelv-elsajátítás szempontjából, hiszen tipikus fejlődés esetén a gyermekek percpációs bázisa alapszinten kialakul, és hangkörnyezettől függetlenül is képessé válnak a magyar beszédhangok felismerésére (Gósy, 2005). A gyermekek ekkorra elsajátítják az anyanyelvükre jellemző beszédhangokat, és a pergőhang kivételével valamennyi mássalhangzót képesek kiejteni (Gósy, 2005), bár az artikuláció ügyetlensége és a beszédhang-differenciálás későbbi stabilizálódása miatt (Gósy, 2006) kiejtésük még nagymértékben különbözik a felnőttekétől. Ebben az életkorban a gyermekek már akár négy-öt tagú vagy akár hosszabb közléseket, egyszerűbb mondatokat is létrehozhatnak (Gósy, 2005). Egyre többet és szívesen beszélnek, különféle kommunikációs stratégiákat sajátítanak el. Mind a szókincsük, mind a nyelvtani tudásuk egyre gazdagabb, és a pragmatikai kompetenciájuk is fokozatosan fejlődik. Hároméves korra a gyermekek elsajátítják a társalgási stratégiák számos elemét: képesek párbeszéd kezdeményezésére, ismernek több

szóátadási konvenciót, tudnak megfelelően válaszolni, magyarázatot adni (Crystal, 2003). Mivel tipikus fejlődés esetén a gyermekek beszédindulása a lányoknál legkésőbb két éves korra, a fiúknál két és fél éves korra tehető (Gósy, 2005), hároméves korban szükséges a gyermekek nyelvi fejlettségének szűrése (Kas, Lőrinc és Bertalan, 2017), és az esetleges elmaradások esetén a mielőbbi fejlesztés megkezdése. Csak ebben az esetben várható, hogy mire a gyermek eljut az iskolakezdéshez, kialakuljon a megfelelő nyelvi tudatossága.

Bár a gyermeknyelvi kutatások döntő többsége főként az első életévekben lezajló fejlődést mutatja be, az anyanyelv-elsajátítás nem zárul le ekkor, de még 6–7 éves korban sem (tulajdonképpen egész életünk folyamán tart, Gósy, 2005). Vizsgálatakor fontos figyelembe venni azt is, hogy szoros összefüggésben áll más kognitív készségek fejlődésével is (például Vakula, 2013). A továbbiakban a tanulmány a magyar gyermekek beszédfejlődésével kapcsolatos eredményeket mutatja be hároméves kortól kamaszkorig. Kitér a beszédszervek változásaira, a kiejtés, a szókincs és a nyelvtan fejlődésére, majd bemutatja a folyamatos beszéd fejlődésének legfontosabb jellemzőit. Nem elhanyagolható szempont a pragmatikai kompetencia fejlődése sem – a tanulmány röviden arról is szól, hogyan alkalmazzák a gyermekek a beszédet a társalgásban való megfelelő részvételre.

A jelen tanulmánynak nem célja a beszédfeldolgozás fejlődésének bemutatása. Ugyanakkor rendkívül fontos annak kiemelése, hogy a beszédprodukció és általában a kommunikációs készségek fejlődésének, illetve majd az írott nyelv megtanulásának feltétele a beszédfeldolgozás megfelelő működése. Hároméves korra ugyan kialakul a hierarchikus beszédfeldolgozási rendszer, de az észlelés, megértés és értelmezés szintje még sokat fejlődik az óvodás (és kisiskolás) kor alatt (Gósy, 2005). A beszédfeldolgozás megfelelő fejlődése (hasonlóan a beszédprodukcióhoz) nagymértékben függ a környezettől, kezdetben a szűkebb családtól, majd később az óvodai és iskolai neveléstől. Meghatározó a szülők nyelvhasználata, az otthoni és az óvodai mesélés (amely nemcsak a szókincset és a szövegértést, de a gondolkodást és az erkölcsöt is fejleszti), a valódi beszélgetések rendszeressége (pl. Gósy, 2005; Tancz, 2009; Vakula, 2015), de például fontos tényező az is, hogy mennyire zajos az óvodai vagy az otthoni környezete a gyermeknek (Balázs és Gósy, 1988; Gósy, 2000).

A beszédszervek változása hároméves kor után

Agyunk és a beszédképző szerveink hároméves kor után is még fontos változásokon mennek keresztül, amelyek hatással vannak a nyelv és a beszéd elsajátítására, fejlődésére. Az agy méretei és felépítése is változnak az életkorral: az újszülött agyának súlya 350 gramm, a gyermekek agya pubertás korban 1350 gramm (a lányoké némileg kevesebb, a fiúké több), a felnőtteknél az átlag 1400 gramm (Hátori, 2005). Változik az idegrendszer morfológiai struktúrája is: például az idegrostok körüli myelinburkolat lassan fejlődik ki. A mielinizáció, amely a gyorsabb és célzottabb ingerületvezetést teszi lehetővé az agyban, és így az egyes területei között mind több és jobb összeköttetést biztosít, 5–8 éves kor között felgyorsul (Gallai és Vetier, 2011) (a folyamat általában csak 20–25 éves korra fejeződik be; Hátori, 2005). Ennek az érési folyamatnak az eredményeként alakul ki

a lateralitás (agyfélteke-dominancia), amely lehetővé teszi az összetettebb cselekvést és a magasabb szintű gondolkodást (Gallai és Vetier, 2011). A kézdominancia és az agyfélteke-dominancia kialakulása feltétele az iskolaelértségnek (Rácz, 2012).

A tüdőkapacitást nagymértékben befolyásolja a testméret, az életkor és a nem, emellett fontos, hogy a cserélt levegő mennyiségét a légzéstechnika is befolyásolja. Újszülött kortól kezdve a test növekedésével együtt nő a tüdőkapacitás is. A nők és a férfiak között az eltérő testméretek miatt felnőttkorban is különbség van a tüdőkapacitást tekintve (Balázs és Bóna, 2016). Ez különbséget okozhat a levegővételek gyakoriságában vagy akár abban, hogy milyen hangerővel képes valaki beszélni. A gyermekek légzéstechnikája is változik az életkorral. Bár 6–9 éves kor között a gyermekek hallható levegővételei egyre inkább hasonlítanak a felnőttek beszédében jellemző levegővételekre (Gyarmathy és Horváth, 2018), még kilencéves korban is van különbség a gyermekek és a felnőttek beszédleghéze között. Ugyanakkor nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a beszéd közbeni (hallható) levegővételek gyakoriságát a beszédtervezési folyamatok is meghatározzák, azaz amikor a gyermekek rövidebb megnyilatkozásokat hoznak létre, az hatással lesz a szünettartásukra és a levegővételeikre is (Redford, 2015).

Születéskor a gyermekek gégeje (függetlenül attól, hogy fiúk vagy lányok) egyforma nagyságú (Vorperian és Kent, 2007). A hangszalagok hossza mintegy tízéves korig nemtől függetlenül kb. 1 cm. Ezért van az, hogy a kisgyermekek hangmagassága és hangterjedelme lényegében egyforma (körülbelül egy oktavnyi terjedelmű), így hang alapján nem állapítható meg, hogy fiút vagy lányt hallunk-e beszélni. Több, kisgyermekekkel végzett vizsgálat azt mutatja, hogy 5–10 éves kor között gyakran magasabb a fiúk alaphangmagassága, mint a lányoké (lásd 1. táblázat). A hormonális érés következtében pubertáskorban a hangot tekintve is különböző változások mennek végbe. A gége méretei nagymértékben megnőnek, így a hangszalagok hossza

is megváltozik: a felnőtt nők hangszalagjai körülbelül 1,5–2 cm hosszúak, a felnőtt férfiaké 1,9–2,9 cm közöttiek, és a nők hangszalagjainál vastagabbak. A mutálás során a gége alkotóelemei nem harmonikusan nőnek, ennek következtében átmenetileg mintegy fél évig hangképző szervi ügyetlenség figyelhető meg. A hangszalagok hosszának és rezgő tömegének változásai az alaphangmagasság megváltozását eredményezik: elkülönül egymástól a

női hang és a férfihang (*Balázs és Bóna*, 2016). Már tizenhárom éves korban is jól hallható a különbség: *Auszmann és Neuberger* (2014) a lányoknál átlagosan 198 Hz-es, a fiúknál 146 Hz-es alaphangmagasságot mért. Felnőttkorra még nagyobb lesz a két nem alaphangmagasságában az eltérés: *Markó* (2015) a nőknél 198 Hz-es átlagos alaphangmagasságot, a férfiaknál pedig 114 Hz-es átlagos alaphangmagasságot adatolt.

Életkor	Átlagos alaphangmagasság (Hz)	
	Fiúk	Lányok
5 évesek (Tóth, 2014)	261	262
6–7 évesek (Deme, 2012)	288	272
7 évesek (Beke és Horváth, 2015)	241	236
8 évesek (Beke és Horváth, 2015)	232	235
9 évesek (Beke és Horváth, 2015)	224	239
10 évesek (Tóth, 2014)	255	246

1. táblázat: Az alaphangmagasság változása gyermekkorban

A toldalékcső méretei is változnak a gyermekek növekedésével. Születéskor a toldalékcső hossza hozzávetőlegesen 6–8 cm; ez a felnőtt nőknél mintegy 14,1–15 cm-re nő, a férfiaknál 16,9 cm, de akár 18 cm is lehet (*Gósy*, 2004; *Vorperian és Kent*, 2007). Az állkapocs, a nyelv és az ajkak növekedése a két nemnél eltérő fejlődési ütemet mutat: a lányok esetében átlagosan tizenhat éves korig, a fiúknál tizennyolc éves korig tart. 7–10 éves kor között éri el az arc alsó részének növekedése a felnőttkorra jellemző arányokat, a nyelv és az ajkak hirtelen, ugrásszerű fejlődése 9 és 13 éves kor között figyelhető meg (*Hirschberg, Hacki és Mészáros*, 2013). Az általában 6–7 éves korban kezdődő fogváltás is átmenetileg befolyásolja a beszédképzést: a tejfogak kiesése és a maradandó fogak kibújása közötti időben a fogazat részleges hiánya átmenetileg megváltoztathatja a beszéd artikulációs (és akusztikai) sajátosságait. Szintén hatással van az artikuláció jellemzőire (különösen a labiodentális [f, v], az alveoláris, főképp az [s, z, ts, dz] vagy a posztalveoláris hangok [ʃ, ʒ, tʃ, dʒ] képzésére), hogy a maradandó fogazat kialakulása után sokan fogszabályzót kapnak, de az esetek döntő többségében a fogszabályozó készülék

által okozott artikulációs zavar mindössze egy–három hétig tart (*Götz*, 2013).

Az artikuláció változása kisgyermekkortól kamaszkorig

Hároméves korra a magyar gyermekek (más anyanyelvű gyermekekhez hasonlóan) már az adott nyelvre jellemző módon ejtik a magánhangzókat (bár a felnőtteknél nagyobb magánhangzótérben és sokkal variábilisabban; vö. *Deme*, 2012), és a mássalhangzók ejtése is egyre pontosabb. Az artikuláció fejlődése szoros kapcsolatban áll az artikulációs szervek növekedésével, azok ügyesedésével, illetve a percepció folyamatokkal is (*Gósy*, 2005). Ez utóbbi azt jelenti, hogy a gyermek csak akkor fogja tudni megfelelően kiejteni az adott beszédhangot, ha képes megfelelően észlelni, illetve megkülönböztetni más beszédhangoktól. Ezért van az, hogy például a rövid-hosszú magánhangzók időtartam szerinti elkülönülése a spontán beszédben csak hétéves kor után válik felnőttyszerűvé (azaz a felnőttek ejtéséhez hasonlóvá), mivel a stabil percepció megkülönböztetésük is erre az életkorra tehető (*Gósy*, 2005). Természetesen már egész kicsi korban is ejtenek rövid és hosszú

magánhangzókat és mássalhangzókat a gyermekek, de ez még nem a felnőttek spontán beszédére jellemző módon történik.

A magánhangzók artikulációjának fejlődése fokozatosan változik hároméves kor után is (Krepsz, 2018), és tizenhárom éves korra válik a felnőttekéhez hasonlóvá (Auszmann, 2016). A fejlődés még ebben az életkorban sem fejeződik be, mivel a fiúk és a lányok közötti ejtésbeli különbség még ekkor sem felnőttzerű (Auszmann, 2016).

A mássalhangzók ejtése is egyre pontosabb lesz az életkor előrehaladtával. A pergőhang és a laterális közelítőhang (a *r* és a *l*) kiejtése sokáig nehézséget okoz a kisgyermeknek. Emellett azoknak a beszédhangoknak az artikulációja (és ezáltal akusztikai jellemzői) is változik, amelyeket már ki tudnak ejteni az adott nyelvre jellemzően a gyermekek. A magyar réshangok akusztikai szerkezetében például 6–7 éves kor között figyelhető meg jelentős változás (Grácz, Krepsz és Neuberger, 2017), de a folyamat még tinédzserkorban is tart. Ugyanez igaz a felpattanó zárhangokra is, amelyek közül egyes hangok ejtése még tizenhárom éves korban sem felnőttzerű (Bóna és Auszmann, 2014).

A szegmentális szint időzítési jellemzői között elemezték a szóidőtartamokat és a toldalékolt szavakon belül a morféma időtartamarányait is (Horváth, 2014; Krepsz és Gósy, 2017). Az eredmények szerint a négyévesek beszédében még nem, de a hatéveseknél már a felnőttekhez hasonlóan érvényesül a kiegyenlítődes tendencia mind a törmorémákat, mind a toldalékolt alakokat tekintve (Krepsz és Gósy, 2017). A beszéd további temporális jellemzőiről egy későbbi alfejezetben lesz szó.

A szókincs változása

A szókincs nagyságának fejlődése, változása az anyanyelv-elsajátítás során látványos, ugrásszerű, ugyanakkor nem egyenletes és nagy egyéni különbségeket mutat. A felnőtt emberek szókincse sem egyforma, és a bővülése az egész életen át tart (Gósy, 2005). A mentális

lexikonban tárolt szavak mennyiségéről talán csak az első száz szó elsajátításáig vannak relatíve pontos adataink – ekkor is elsősorban a produkció oldaláról tudjuk vizsgálni a szókincset, a receptív szókincs nagyságára csak következtetni tudunk. Különböző kutatások szerint a hároméves gyermekek 150–1000 szót ismernek, más adatok szerint ebben az életkorban a gyermekek expresszív szókincse 900–1000, míg receptív szókincse 2000–3000 szó (Pléh, 2006). Négyévesen az expresszív szókincs 1500–2000 szóra tehető, az iskoláskor kezdetén mintegy 2500 szó (Pléh, 2006). Nagy (1978; 1980) az 1980-as Prefer-vizsgálat során azt találta munkatársaival, hogy az öt éves gyermek receptív szókincséhez képest az öt és fél évesek szókincse 4,9 százalékponttal, a hatéveseké 10 százalékponttal, a hat és fél évesé 15,4 százalékponttal, míg a hét éveseké 21,1 százalékponttal nagyobb. Ez azt jelenti, hogy az öt évesek szókincse 80%-a a hét éves gyermekek szókincsének. A szókincs terjedelmét illetően a különböző nyelvekre vonatkozóan eltérő eredményeket olvashatunk a szakirodalomban. Ennek az is lehet az oka, hogy amíg a magyar toldalékoló, addig az angolban például előjárószókkal fejezik ki a különböző eseteket. Vagyis amit a magyar gyermek egy szóval fejez ki, azt az angol gyermek (és felnőtt) gyakran két szóval mondja. Ezért lehet az, hogy például Clark (1995) az öt éves amerikai gyermekek szókincsét 14000 szóra becsüli.

Az írásbeliség elsajátítása, az intézményesített oktatás nagy hatással van a szókincs gyarapodására is. Az olvasás mennyisége szignifikánsan befolyásolja a szókincs nagyságát és egyben a szövegértési teljesítményt is (összefoglalásként a témáról lásd Cs. Czachesz, 2014).

A mennyiségi növekedés mellett minőségi változások is történnek a szókincsben. A gyermek kezdetben leginkább főneveket használ. 3–4 éves kor közé tehető az ún. verbális mámor időszaka (Gósy, 2005). Sugárné (1985) vizsgálatai szerint az életkor növekedésével a főnevek nagy száma mellett egyre nagyobb arányban jelennek meg más szófajú szavak is, ami a gyermek kognitív fejlődésére és a közlési szándékára vezethető vissza.

A szókincs fejlődését, a szóelőhívás jellemzőit gyakran vizsgálják szóasszociációs tesztekkel. Több ismert kutatás készült magyar anyanyelvű gyermekekkel is: a legelső *Cser János* nevéhez fűződik, aki 1939-ben vizsgálta ezzel a módszerrel a magyar gyermekek szókincsét. *Neuberger* (2008) kiscsoportos (négyévesek) és nagycsoportos óvodások (hatévesek) körében végzett szabad szóasszociációs tesztet (a feladat során mindenféle megkötés nélkül kellett a gyermekeknek szavakat mondaniuk), és elemezte, hogyan hat az életkor és a szociális helyzet a gyermekek szókincsére. Eredményei szerint mindkét faktor fontos befolyásoló tényező: a nagycsoportosok több szót tudtak aktiválni, mint a kiscsoportosok, illetve az iskolázatlan szülők gyermekeinek szóaktiválása mind mennyiségében, mind minőségében eltért az értelmiségi szülők gyermekeiétől. Az értelmiségi családból származó gyermekek több szót aktiváltak: ez egyrészt jelentheti azt, hogy jobb a mentális lexikonhoz való hozzáférésük, másrészt pedig azt, hogy szívesebben vesznek részt a verbális kommunikációban, de arra is utalhat, hogy nagyobb a szókincsük, mint az iskolázatlan szülők gyermekeinek. A két csoport teljesítménye közötti minőségi különbségek abban mutatkoztak meg, hogy az értelmiségi családból származó gyermekek változatosabb asszociációkat produkáltak.

A szóasszociációk minősége és mennyisége a későbbi életkorokban is fejlődést mutat. *Gósy* és *Kovács* (2001) eredményei szerint szignifikáns különbség volt a tizenkét és a tizenhárom évesek szóasszociációinak mennyiségében: az idősebb gyermekek hívtak elő több szót ugyanannyi idő alatt. *Libárdi* (2017) szóismereti tesztjében a tizennégy, tizenhat, tizennyolc éves korú gimnazisták teljesítménye között is volt különbség, de ez leginkább a tizennégy évesek és a másik két életkori csoport között mutatkozott meg. A tizenhat és tizennyolc évesek egymáshoz hasonlóan teljesítettek.

A szókincs nemcsak mennyiségileg változik, hanem egyfajta átrendeződés is megfigyelhető benne. *Horváth* (2016) hét-, nyolc- és kilencéves gyermekek narratíváinak szavait vizsgálva azt találta, hogy a hét- és nyolcéve-

seknél még a *játszik* szó az első, illetve második leggyakoribb tartalmas szó a gyermekek beszédében, a kilencéveseknél azonban már megelőzi például az *iskola* szó előfordulása. Egy másik kutatás szerint (*Neuberger*, 2014) a kilencéveseknél még megmarad a *játszik* szó kitüntetett szerepe a spontán beszédben, de tizenegy éves korra csökken az előfordulási gyakorisága, tizenhárom éves korban pedig már nem szerepel a tíz leggyakoribb szó között. Természetesen az előforduló leggyakoribb szavakat nagymértékben befolyásolja az, hogy milyen témáról beszélnek a gyermekek. Az idézett vizsgálatokban a napi időtöltésükről kellett beszélniük. A szókincsben, illetve a szóelőhívási folyamatokban a későbbi életkorokban is nagy különbségeket találunk (*Lengyel*, 2011), az átrendeződés gyakorlatilag élethosszig tartó folyamat.

Kérdés azonban, hogy mit jelent egy szó ismerete. A sikeres kommunikációhoz nem elegendő, hogy csupán a szavak hangalakját ismerjük, hanem tudnunk kell a jelentésüket, és ismernünk a lehetséges kapcsolódásaikat is (*Gósy*, 2005). Csecsemőkorban a gyermek még a közvetlen tapasztalati információkat használja fel a fogalomalkotáshoz, és fokozatosan jut el a fogalmi fejlődés során a felnőttkori absztraktabb, a nyelv által strukturált fogalmakig (*Csépe, Győri és Ragó*, 2007. 296. o.). A nyelvi tudatosság, amelynek része a szótudat is, fokozatosan alakul ki a gyermek megismerő tevékenységével és nyelvi fejlődésével párhuzamosan (*Adamikné*, 2006). A gyermek kibontakozó gondolkodásának példái a gyermeknyelvi produktumok, amelyek sokszor nagyon kreatív nyelvhasználatról tanúskodnak. A gyermeki szóalkotási módok között találunk példát szórövidítésre (*lakatajt* 'olyan ajtó, amin lakat van'), szóképzésre (*aluda* – 'hálószoba, ágy'), kontaminációra (*pami* – 'papi x mami'), a morfológiai tagolási határ elcsúsztatására (*Kimosod a kámat?* – a kádat helyett), vagy például gyermeki etimologizálásra (*Adamikné*, 2006; *Egerszegi*, 2012). Ez utóbbi főként a 4–5 éves korosztályra jellemző (*Egerszegi*, 2012).

A szójelentések megtanulásának egyik lehetséges módja az, ha a szülők, majd a gon-

dozók és a tanárok meghatározzák, definiálják az adott jelentést (Nagy-Varga, 2014; Bóna és Imre, 2017). A tanulás szempontjából fontos, hogy a gyermek maga is tudjon definíciókat készíteni (Bóna és Imre, 2017). A szókincs fejlődése és a definíciós készség összefüggésben állnak egymással. Az ötévesek definícióalkotási stratégiái kevésbé változatosak, mint a hét- és kilencévesekéi, és a magasabb gondolkodási műveletekről árulkodó fölérendelt fogalom használata még nem jelenik meg náluk mint stratégia. Ez utóbbi már jelen van a hétéveseknél (Bóna és Imre, 2017). Az óvodások sokkal nagyobb arányban támaszkodnak a szó szerinti jelentésre az idiómák értelmezésében, mint a nagyobbak, és gyakoribb náluk a „nincs válasz” kategóriája is (Bóna és Imre, 2017). A kamaszoknál (16–17 évesek) már egyáltalán nem jellemző, hogy a definícióalkotási feladat során nem adnak választ valamelyik fogalomra (Nagy-Varga, 2014).

A beszéd grammatikai komplexitásának fejlődése

A harmadik évre a gyermekek majdnem teljes biztonsággal használják a ragokat, a jeleket és az igeidőket (Bunta, Bóna és Gósy, 2016). Hároméves kor után megjelennek a több tagmondatból álló összetett mondatok, egyre kevesebb lesz a túláltalánosításból adódó alaktani tévesztés, kiépülnek a paradigmatis rendszerek is. Az öt-hat évesek számára már nem okoz problémát a toldalékolásnál a szóvégi hang nyújtása (*almá-t*), a kötőhang (*arc-ot*), illetve a rövidülés (*kez-et*). Egyes kutatók szerint a nyelvtan elsajátítása öt-hat éves korban befejeződik, de a tapasztalatok azt mutatják, hogy a nyelvtani fejlődés még tovább tart, egyes nyelvtani szerkezetek használata csak nyolcéves kor után szilárdul meg (Pléh, Palotás és Lőrik, 2002). 5-6 éves korban a ritka főnévszók (*majm-ot*, *lov-at*) még nehézséget jelenthetnek a gyermekeknek (Gósy, 2005).

A grammatikai ismeretek kialakulásának tekintetében kiemelkedő fontosságú az isko-

lakezdés időszaka, hiszen a nyelvi tudatosság megléte feltétele az iskolai tanulásnak, a fonológiai tudatosság kialakulása az olvasástanulás feltétele (A. Jászó, 2006; Jordanidisz, 2017). Éppen ezért több kutatás foglalkozott a hatéves korú és kisiskolás magyar gyermekek beszédének komplexitásával (pl. Horváth, 2006; Laczkó, 2011; Neuberger, 2014; Horváth, 2017a). A vizsgálatok megállapították, hogy a hatévesek több és változatosabb alá- és mellérendelő szerkezetet használnak, mint a fiatalabbak (Laczkó, 2011), de ebben az életkorban még a tárgyas szerkezetek használata dominál (Neuberger, 2014). Az intézményesített oktatás, az írott nyelv elsajátítása során a nyelvi tudatosság tovább fejlődik (Adamikné, 2006), ez pedig hatással van a spontán beszéd grammatikájára is. Az életkor előrehaladtával egyre nagyobb számban jelennek meg az összetett mondatok a gyermekek beszédében, és egyre inkább nő a határozók és jelzők használatának aránya is (Neuberger, 2014). Ugyanakkor nagy egyéni különbségek figyelhetők meg a gyermekek között ebben a tekintetben is, és nem elhanyagolható az sem, hogy milyen a gyermek beszédkedve, azaz milyen hosszan és szívesen beszél a vizsgálatokhoz rögzített hanganyagokon (Horváth, 2017a).

A folyamatos beszéd jellemzői

Hároméves korban a gyermekek már 3–5 szavas mondatokkal kommunikálnak, beszédükben megjelennek az összetett mondatok, és egyre többször vesznek részt valódi dialógusokban is (Albertné, 2004). Az óvodások beszédére egészen hatéves korig leginkább a szituatív beszéd jellemző. Ebben az időszakban ugyanis a gyermek által mondottakat nagymértékben kiegészítik a szituáció adta kimondatlan információk. Ez azt jelenti, hogy ahhoz, hogy a felnőtt megértse a gyermek által elmondottakat, szükséges a beszédhelyzet, a nem nyelvi tényezők ismerete is. A kontextusos beszéd, azaz amikor maga a szöveg tartalmazza a feldolgozásához szükséges minden információt, 5–6 éves kortól kezd kialakulni. Természetesen a szituatív beszéd a

felnőttekre is jellemző, megjelenése függ a beszédhelyzettől, illetve a közös előismeretektől (Albertné, 2004).

A gondolkodás komplexebbé válásával a beszédben is egyre összetettebb mondatok jelennek meg, amelyek a beszédtervezési folyamatok bonyolultabb működését feltételezik. A beszédprodukció rejtetten működő folyamatairól a megakadásjelenségek nyújtanak információt (Gósy, 2005). Ezek közé a jelenségek közé soroljuk a hezitálást, a nyújtást, a töltelékszót, az újraindítást, az ismétlést, a szünet a szóban jelenségeket és a hibajavításokat (vö. Roberts, Meltzer és Wilding, 2009). A magyar szakirodalomban ide soroljuk az összes hibajelenséget is a javítás tényétől függetlenül (Gósy, 2005), amelyek közé a következők tartoznak (Gyarmathy, 2015; a zárójelben szereplő példák a „Nyelvbótlás”-korpusz 6. részéből származnak, Gósy et al. szerk., 2009): téves szó (*Járt ma itt a bádogos, mármint a kőműves?*), téves kezdés (*Felhívtad a pa □ a mamádat?*), „nyelvem hegyén van” jelenség (*ha kölcsönadod az izédet, amivel könyveket a könyvtárból, na □ tudod □ olvasójegyedet, akkor elintézem helyetted*), grammatikai hiba (*nem vagyunk beszélő viszonyal*), kontamináció (két nyelvi jel vegyülése, például: *meg kell mondjam, nekem tiszta a lelkifurdalásom 'tisza a lelkiismeretem x nincs lelkifurdalásom'*), sorrendiségi hibák (perszeveráció: *verbalításban jobbak a nőbbek nők*, anticipáció: *Mi a prombléma?*, metatézis: *belelóg a szemem a hajamba*) és egyszerű nyelvbótlás (*biztos, hogy van tapasztalatok 'tapasztalatotok'*). Vannak olyan jelenségek is, amelyek több tervezési szintre is visszavezethetők. A megakadások gyakran egymás mellett, akár sorozatot alkotva is megjelenhetnek (Gósy, 2012). A különböző anyanyelvű gyermekek beszédének vizsgálata azt mutatja, hogy az életkor nemcsak a megakadások megjelenésének a gyakoriságára, hanem a megakadástípusok arányaira is hatással van (pl. Carlo és Watson, 2003).

A magyar gyermekek beszédében előforduló megakadásjelenségekkel számos vizsgálat foglalkozott. Ezekben sokszor eltérő gyakorisági adatokat olvashatunk (l. 2. táblázat), ez a nagy egyéni különbségekre, illet-

ve a különböző mértékegységekre, elemzett típusokra és beszédhelyzetekre vezethető vissza. Neuberger (2014) 6–13 éves kor közötti gyermekek spontán beszédében vetette össze a megakadások gyakoriságát és típusait. Eredményei szerint a legritkábban a hétévesek, a leggyakrabban a tizenhárom évesek produkáltak megakadást – ha a megakadások percenkénti előfordulását vesszük figyelembe. Az 2. táblázatban szereplő adatok szerint a 6–7 évesek egyes csoportjaiban 14,3, illetve 10,8 megakadás fordul elő percenként (Neuberger, 2014), míg más gyermekeket vizsgálva mindössze 7 (Horváth, 2006), illetve 6,4 és 8,2 (Horváth, 2017b). Bóna (2015) hat-, kilenc- és tizenhárom éves iskolások beszédében elemezte a megakadásokat úgy, hogy ugyanazon beszélőktől különböző beszéd-típusokban rögzített hanganyagot. Az eredmények szerint a beszéd-típus nagyobb hatással volt a megakadások gyakoriságára, mint az életkor. Egyik beszéd-típusban sem volt szignifikáns különbség az összes megakadás gyakoriságában a három adatközlői csoport között. A gyermekeknél adatolt megakadások típusainak aránya különbözött a felnőttek beszédére jellemző arányoktól (például Gósy, 2003): a gyermekeknél nem minden esetben a hezitálás lett a legnagyobb arányban előforduló megakadástípus, hanem a nyújtás. E jelenség nem egyedülálló, mivel hasonló eredményt kapott például Deme és Markó (2013) is. Az ő adataik szerint a gyermekeknél kétszer gyakoribbak voltak a nyújtások, mint a felnőtteknél. Emellett az is jellegzetes volt, hogy az életkor előrehaladtával nőtt a töltelékszók előfordulása a gyermekek beszédében (Bóna, 2015).

Életkor (Forrás)	Gyakoriság
6–7 éves óvodások (Horváth, 2006)	7 megakadás/perc
6 évesek (Neuberger, 2014)	17,5 megakadás/100 szó; 14,3 megakadás/perc
6 évesek (Horváth, 2017b)	8,7 megakadás/100 szó 6,4 megakadás/perc
7 évesek (Neuberger, 2014)	13,7 megakadás/100 szó; 10,8 megakadás/perc
7 évesek (Horváth, 2017b)	10,2 megakadás/100 szó; 8,2 megakadás/perc
8 évesek bizonytalansági megakadásai (Szabó, 2008)	11,14 szó/megakadás; 7,5 megakadás/perc
9 évesek (Horváth, 2014)	9,1 megakadás/perc
9 évesek (Neuberger, 2014)	17,3 megakadás/100 szó; 14,9 megakadás/perc
9 évesek (Horváth, 2017b)	10,4 megakadás/100 szó; 7,7 megakadás/perc
11 évesek (Neuberger, 2014)	16,1 megakadás/100 szó; 14,0 megakadás/perc
13 évesek (Neuberger, 2014)	17,1 megakadás/100 szó; 16,4 megakadás/perc
14–15 évesek (Imre és Horváth, 2010)	12,3 megakadás/perc
22–45 évesek (Gósy, 2003)	10,1 szó/megakadás

2. táblázat: A megakadások gyakorisága különböző életkorokban

A beszéd folyamatosságának megítélését nagyban befolyásolják a temporális jellemzők (beszédtempó, artikulációs tempó, szünettartás) is. Amíg a beszédtempó a tervezési folyamatoktól és a szünettartástól is függ, addig az artikulációs tempó elsősorban az artikulációs szervek működésének gyorsaságával áll összefüggésben. Az életkor előrehaladtával a beszédtempó és az artikulációs tempó gyorsul, bár ez a gyorsulás nem egyenletes, illetve nem mutatható ki évről évre (Horváth, 2016). Neuberger (2014) eredményei szerint a hatévesek rövidebb beszédszakaszokban, hosszabb szünetekkel tagolva beszélnek, mint a kisiskolások és a kamaszok, majd a beszédük az életkor előrehaladtával fokozatosan folyamatosabbá válik. Ez azt jelenti, hogy a szünettől szünetig terjedő beszédszakaszok időtartamai nőnek, míg a szünetidőtartamok csökkennek. A beszédprodukció egyre komplexebbé válásával a kitöltött szünetek

gyakorisága és aránya is nő a beszédben, azaz a gyermekek egyre többet hezitálnak (Laczkó, 1991; Neuberger, 2014). Az életkor azt is befolyásolja, hogy milyen típusú szünetet tartanak nagyobb arányban a gyermekek a beszédben: a 8–9 évesek a felnőttekhez hasonló arányban tartanak tagoló funkciójú szüneteket, míg a kisebb gyermekeknél nagyobb a megakadásokhoz kapcsolódó szünettartás aránya (Gyarmathy és Horváth, 2018). Igen jelentősek az egyéni különbségek a szünetek előfordulásának gyakoriságában: Vakula és Krepsz (2018) vizsgálatai szerint a szünettartás gyakorisága ötéveseknél 11,1–28,9 db/perc; hétéveseknél 5,1–27,2 db/perc; kilencéveseknél 8,9–36,2 db/perc is lehet.

Az iskolai teljesítmény és előrehaladás szempontjából annak a vizsgálata is fontos, hogy a gyermekek hogyan képesek összefüggő szövegeket alkotni, milyen tartalmi és nyelvi jellemzői vannak a szövegalkotásnak. A 3–4

évesek még nem képesek képsor segítségével sem összefüggő történeteket alkotni, inkább csak felsorolják a szereplőket, megneveznek egy-egy cselekvést az egyes képek alapján. A 6–7 évesek ugyanazon képsorozatról mondott történetei már sokkal koherensebbek, ők már képesek strukturált szöveget létrehozni (Murányi, 2018). Ugyanakkor még kihívás ebben az életkorban is a szóbeli történetmesélés, a történetek felépítése hiányos, általában a bevezetés és a befejezés szövegrésze marad el (Csákyberényiné és Hajdu, 2011). Zsák (2017) 6, 9 és 17 évesek történetmesélését vizsgálta ugyanazon képsor alapján. A három életkori csoport között nem volt különbség a történetek hosszában, ugyanakkor a minőségük (strukturáltság, szókincs stb.) nagy életkori különbségeket mutatott. A hatévesek még nem összefüggő egészként tekintettek a képsorra, hanem egyesével nézték és értelmezték a képeket, így nem is jöhetett létre koherens szöveg. A kilencévesek már gyakrabban említettek ok-okozati összefüggéseket, de még az ő szövegalkotásukat is töredezettség jellemezte. Ezzel szemben a tizenhét évesek történetben gondolkodtak, közléseik változatosabbak, színesebbek voltak mind a szókincset, mind a grammatikai megformálást tekintve, mint a másik két (fiatalabb) korosztályé.

A társalgásban való részvétel

Az anyanyelv-elsajátítás fontos része az is, hogy a gyermekek (a grammatikai és lexikai ismeretek mellett) megtanulják, hogyan tudják megfelelően használni a nyelvi ismereteiket a hétköznapi szituációkban. Ez a pragmatikai kompetencia fejlődésével áll összefüggésben. A társalgási stratégiák elsajátítása már nagyon korai életkorban elkezdődik, és hároméves korra a gyermekek már számos elemet alkalmaznak is (lásd a bevezetést) (Crystal, 2003). Magyar óvodások társalgását elemezve azt találták, hogy a gyermekek a felnőtteknél sokkal hosszabb szüneteket tartottak, és a hallgatások időtartamai is szignifikánsan hosszabbak voltak. Amíg a felnőttekre

főként az együttműködő stratégia volt jellemző, addig a 4–5 éves óvodásoknál a versengés dominált (Szabó és Tóth, 2012). Az iskolában a gyermekeknek új nyelvi követelményeknek kell megfelelniük, az írott nyelv elsajátítása mellett új szavakat, szakszókincset, nyelvi formákat elsajátítaniuk, illetve meg kell tanulniuk egy metanyelvet, amellyel a nyelvről is lehet beszélni (Crystal, 2003). El kell sajátítaniuk udvariassági formákat, és egyre többféle formális beszédhelyzetben kell megnyilatkozniuk. Az osztálytermi kommunikáció egy specifikus beszédhelyzet, amelynek kutatása hazánkban is egyre nagyobb teret kap mind a tanári kommunikáció, mind a diákok beszédének vizsgálata szempontjából (Asztalos, 2015).

Kitekintés

A tanulmány a magyar gyermekek beszédfejlődésének legfontosabb jellemzőit tekintette át óvodáskortól kamaszkorig. Természetesen sok más aspektust is figyelembe kell venni, amikor egy-egy gyermek vagy gyermekcsoport nyelvi fejlődését vizsgáljuk. A gyermekek egyéni képességei mellett meghatározó a családi háttérük, a szociális státuszuk, az óvónők és a tanítók kommunikációja stb. is. Nagy különbségek vannak az egynyelvű és a kétnyelvű gyermekek nyelvi és beszédfejlődésében is.

A tapasztalatok és a kutatások is azt mutatják, hogy még iskoláskorban is nagy szükség van a gyermekek beszédfeldolgozásának és szóbeli megnyilatkozásainak célzott fejlesztésére. A megfelelő beszédkézség és beszédértés feltétele az iskolai sikerességnek és a felnőtt életben való könnyebb boldogulásnak.

Felhasznált irodalom

- Adamikné Jászó Anna (2006): A nyelvi tudatosság fejlődése az anyanyelv elsajátítása során. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, **6.** 1–2. sz., 5–23.
- Asztalos Anikó (2015): A tanórai beszédfejlesztést támogató óratervezési stratégiák. *Anyanyelv-pedagógia*, **8.** 2. sz.

- URL: <http://anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=571>
- Auszmann Anita (2016): *Magyar gyermekek magánhangzóinak akusztikai-fonetikai jellemzői*. Doktori értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.
- Auszmann, A. és Neuberger, T. (2014): Age- and gender-related differences in formant structure during the stabilization process of vowels. In: *Proceedings of the Olomouc Linguistics Colloquium 2014*. 663–676.
- Balázs Boglárka és Bóna Judit (2016): Életkori sajátosságok a beszédképzésben és a beszédfeldolgozásban. In: Bóna Judit (szerk.): *Fonetikai olvasókönyv*. ELTE BTK Fonetikai Tanszék, Budapest, 7–19.
- Balázs Boglárka és Gósy Mária (1988): Környezetünk hangjelenségeinek hatása a beszédre. *Fül-, Orr-, Gégegyógyászat*, **34.** sz., 145–150.
- Beke András és Horváth Viktória (2015): Kisiskolások alaphangmagasságának variabilitása. *Beszéd kutatás*, **23.** 133–147.
- Bóna Judit (2015): 6–13 éves iskolások megakadásai különböző beszéd típusokban. *Anyanyelv-pedagógia*, **8.** 2. sz.
URL: <http://anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=569>
- Bóna, J. és Auszmann, A. (2014): Voice onset time in language acquisition: Data from Hungarian. In: Fuchs, S., Grice, M., Hermes, A., Lancia, L. és Mücke, D. (szerk.): *Proceedings of the 10th International Seminar on Speech Production (ISSP)*. Köln. 41–44.
- Bóna Judit és Imre Angéla (2017): Szójelentések meghatározása 5 és 9 éves kor között. *Beszéd kutatás*, **25.** 185–203.
- Bunta, F., Bóna, J. és Gósy, M. (2016): HU-LARSP: Assessing children's language skills in Hungarian. In: Fletcher, P., Ball, M. J. és Crystal, D. (szerk.): *Profiling Grammar: More Languages of LARSP*. Multilingual Matters Ltd., Bristol, 80–98.
<https://doi.org/10.21832/9781783094875-007>
- Carlo, E. J. és Watson, J. B. (2003): Disfluencies of 3-and 5-year old Spanish-speaking children. *Journal of Fluency Disorders*, **28.** 1. sz., 37–53.
[https://doi.org/10.1016/S0094-730X\(03\)00004-4](https://doi.org/10.1016/S0094-730X(03)00004-4)
- Clark, E. (1995): Later lexical development and word formation. In: Fletcher, P. és MacWhinney, B. (eds): *The Handbook of Child Language*. Basil Blackwell, Oxford, 127–168.
- Crystal, D. (2003): *A nyelv enciklopédiája*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Cs. Czachesz Erzsébet (2014): A szókincs és az olvasás kapcsolata az iskoláskor előtt. *Könyv és Nevelés: Az Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet folyóirata*, **16.** 2. sz., 64–72.
- Csákberényiné Tóth Klára és Hajdu Tünde (2011): Az iskolába lépő gyerekek szóbeli szövegalkotásának jellemzői. *Anyanyelv-pedagógia*, **4.** 3. sz.
URL: <http://anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=332>
- Csépe Valéria, Győri Miklós és Ragó Anett (2007, szerk.): *Általános pszichológia 2. Tanulás, emlékezés, tudás*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Deme Andrea (2012): Óvodások magánhangzóinak akusztikai jellemzői. In: Markó Alexandra (szerk.): *Beszédtudomány: az anyanyelv-elsajátítástól a zöngékezdési időig*. ELTE–MTA, Budapest, 77–99.
- Deme, A. és Markó, A. (2013): Lengthenings and filled pauses in Hungarian adults' and children's speech. In: Ecklund, R. (ed.) *Proceedings of DiSS 2013, The 6th Workshop on Disfluency in Spontaneous Speech*. KTH Royal Institute of Technology, Stockholm, 21–24.
- Egerszegi Anna (2012): Az etimologizálás jelen-ségének vizsgálata óvodás korú gyermekek nyelvhasználatában. *Anyanyelv-pedagógia*, **5.** 1. sz.
URL: <http://www.anyp.hu/cikkek.php?id=376>
- Gallai Mária és Vetier Anna (2011): Mozogj, érzékelj, légy aktív és egészséges! – Testi növekedés, motoros és érzékszervi fejlődés, valamint az egészség. In: Danis Ildikó, Farkas Mária, Herczog Mária és Szilvási Léna (szerk.): *A koragyermekkori fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest, 102–144.
- Gósy Mária (2000): *A hallástól a tanulásig*. Nikol Kkt, Budapest.
- Gósy Mária (2004): *Fonetika, a beszéd tudománya*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Gósy Mária (2005): *Pszicholingvisztika*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Gósy Mária (2012): Sorozatmegakadások mintázata a spontán beszédben. *Beszéd kutatás* **20.** 107–131.
- Gósy Mária (2017): Anyanyelv-elsajátítás: kutatási irányok, módszerek, lehetőségek. In: Bóna

- Judit (szerk.): *Új utak a gyermeknyelvi kutatásokban*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 9–33.
- Gósy Mária és Kovács Magdolna (2001): A mentális lexikon a szóasszociációk tükrében. *Magyar Nyelvőr*, **125**. 3. sz., 330–354.
- Götz Gergely (2013): A fogszabályozó készülékek hatása a hangképzésre. *Beszédkutatás*, **21**. 271–277.
- Grác Tekla Etelka, Krepsz Valéria és Neuberger Tilda (2017): *A z, sz, s hangok akusztikai szerkezete az anyanyelv-elsajátítás során*. Előadás a Magyar Fonetikai, Foniátriai és Logopédiai Társaság Kongresszusán. Budapest, 2017. június 17.
- Gyarmathy Dorottya és Horváth Viktória (2018): A néma szünetek sajátosságai óvodások és kisiskolások spontán beszédében. *Beszédkutatás* **26**, 134–155.
- Hámori József (2005): *Az emberi agy aszimmetriái*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- Hirschberg Jenő, Hacki Tamás és Mészáros Krisztina (2013): *Foniátria és társtudományok II*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Horváth Viktória (2006): A spontán beszéd és a beszédfeldolgozás összefüggései gyerekeknél. *Beszédkutatás*, **14**. 134–146.
- Horváth Viktória (2016): Kisiskolás gyermekek spontán beszédének jellemzői. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, **16**. 1. sz.
<http://dx.doi.org/10.18460/ANY.2016.1.002>
- Horváth Viktória (2017a): Közlések grammatikai szerkesztettsége 6–9 éves gyermekek narratíváiban. *Anyanyelv-pedagógia*, **10**. 4. sz. 5–18.
URL: <http://anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=703>
- Horváth Viktória (2017b): Megakadásjelenségek és időzítési sajátosságai 6–9 éves gyermekek spontán narratíváiban. In: Bóna Judit (szerk.): *Új utak a gyermeknyelvi kutatásokban*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 97–120.
- Jordanidisz Ágnes (2017): Magyar anyanyelvű gyermekek fonológiai tudatosságának fejlődése 4 és 10 éves kor között. In: Bóna Judit (szerk.): *Új utak a gyermeknyelvi kutatásokban*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 203–220.
- Kas Bence, Lőrincz József és Bertalan Regina Frida (2017): A korai nyelvi-kommunikációs fejlettség új mérőeszköze, a MacArthur-Bates Kommunikatív Fejlődési Adattár 3. (KOFA-3) alapjai és gyakorlati alkalmazási lehetőségei. *Logopédia*, **2**. 1. sz., 41–56.
- Krepsz Valéria (2018): *Akusztikai-fonetikai jellemzők a spontán beszéd elsajátításában*. Doktori értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.
- Krepsz Valéria és Gósy Mária (2017): Morféma-időzítési sajátosságok az anyanyelv-elsajátításban. In: Bóna Judit (szerk.): *Új utak a gyermeknyelvi kutatásokban*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 141–168.
- Lackó, M. (1991): The interrelation of articulation rate and pauses in children's speech. In: Gósy, M. (ed.): *Temporal Factors in Speech. A collection of papers*. HAS Research Institute for Linguistics, Budapest, 139–151.
- Laczkó Mária (2011): Óvodások és kisiskolások spontán mondatalkotási folyamatai. *Magyar Nyelvőr*, **135**. 4. sz., 440–459.
- Lengyel Zsolt (2011): A szóasszociációs vizsgálatok újabb eredményei. *Hungarológiai Évkönyv*, **12**. 179–191.
- Libárdi Péter (2017): *A mentális lexikon több szempontú vizsgálata*. Doktori értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.
- Markó Alexandra (2015): *A spontán beszéd prozódiai szerkezete. Időzítés és beszéd dallam*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Murányi Sarolta (2018): A szavaktól a történetekig. *Anyanyelv-pedagógia*, **11**. 3. sz.
<https://doi.org/10.21030/anyp.2018.3.2>
- Nagy J. József (1978): A szófajok gyakorisági jellemzői a 8–10 éves tanulók nyelvhasználatában. *Magyar Nyelv*, **74**. 186–204.
- Nagy J. József (1980): *5–6 éves gyermekeink iskolakészültsége*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Nagy Sándor (főszerk.) (1976): *Pedagógiai lexikon A–F*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Nagy-Varga Zsolt (2014): Definícióalkotási stratégiák tizenéves diákok körében. *Anyanyelv-pedagógia*, **7**. 3. sz.
URL: <http://www.anyp.hu/cikkek.php?id=525>
- Neuberger Tilda (2008): A szókincs fejlődése óvodáskorban. *Anyanyelv-pedagógia*, **1**. 3–4. sz.
URL: <http://anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=86>
- Neuberger Tilda (2014): *A spontán beszéd sajátosságai gyermekkorban. Beszéd – Kutatás – Alkalmazás* 4. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Pléh Csaba (2006): A gyermeknyelv. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- Pléh Csaba, Palotás Gábor és Lőrík József (2002): *Nyelvfejlődési szűrővizsgálat* (PPL). Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Rácz Katalin (2012): A lateralitás alakulása óvodában. In: Darvay Sarolta (szerk.): *Tanulmányok a gyermekkori egészségfejlesztés témaköréből*. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest. 126–136.
- Redford, M. A. (2015): The acquisition of temporal patterns. In: Redford, M. A. (ed.): *The Handbook of Speech Production*. John Wiley & Sons. 379–403.
<https://doi.org/10.1002/9781118584156.ch17>
- Roberts, P. M., Meltzer, A. és Wilding, J. (2009): Disfluencies in non-stuttering adults across sample lengths and topics. *Journal of Communication Disorders*, **42**. 414–427.
<https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2009.06.001>
- Sugárné Kádár Júlia (1985): A szókincs és a szófajok gyakoriságának alakulása 3-6 éves gyermekek beszédében verbális feladat megoldás, illetve kommunikáció során. In: Sugárné Kádár Júlia (szerk.): *Beszéd és kommunikáció az óvodás- és kisiskoláskorban*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 149–158.
- Szabó Kalliopé (2008): Megakadási jelenségek nyolcévesek spontán beszédében. *Anyanyelv-pedagógia*, **1**. 2. sz.
URL: <http://anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=56>
- Szabó Ágnes és Tóth Andrea (2012): A beszélő-váltások sajátosságai óvodáskorú gyermekek társalgásában. *Beszéd kutatás*, **20**. 234–245.
- Tancz Tünde (2009): *Népmesék az óvodai anyanyelvi-kommunikációs nevelésben*. *Anyanyelv-pedagógia*, **2**. 2. sz.
URL: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=161>
- Tóth Andrea (2014): Gyermekek nemének és életkorának meghatározása a beszédük alapján. *Beszéd kutatás*, **22**. 98–111.
- Vakula Tímea (2013): Kísérlet a munkamemória, a szókincs és a szövegértés összefüggéseinek a jellemzésére 3–8 éves korban. *Anyanyelv-pedagógia*, **6**. 3. sz.
URL: <http://anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=468>
- Vakula Tímea (2015): Népmesék az óvodai anyanyelvi-kommunikációs nevelésben. *Anyanyelv-pedagógia*, **8**. 4. sz.
URL: <http://anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=596>
- Vakula Tímea és Krepsz Valéria (2018): Egyéni sajátosságok vizsgálata a spontán beszéd temporális szerkezetében. In: Magyar Sára, Bartha Krisztina (szerk.): *Nyelv – nyelvközösség – közösségi perspektíva*. Partium Kiadó, Nagyvárad, 45–58.
- Vorperian, H. K. és Kent, R. D. (2007): Vowel acoustic space development in children: a synthesis of acoustic and anatomic data. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, **50**. 1510–1545.
[https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2007/104\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2007/104))
- Zsák Éva Indira (2017): Életkori sajátosságok történetmesélés során. In: Bóna Judit (szerk.): *Új utak a gyermeknyelvi kutatásokban*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 221–233.

Speech development from early childhood to adolescence

Majority of researches done on child language present the development in the very first years of life, although language acquisition doesn't end at this age. Important development takes place even after the age of 6–7. This present summary paper looks through the results of research on Hungarian children's speech development from the age of 3 to adolescence. It presents the changes in speech organs, the development of articulation, vocabulary and grammar, and also the most important characteristics of fluent speech. It also deals with the ways how children use speech for expressing their communicational aims, and participating in conversations.

Keywords: speech development, articulation, vocabulary, grammar, fluent speech

- Bóna Judit (2018): A beszédfejlődés kisgyermekkorától kamaszkorig. *Gyermeknevelés*, **6**. 3. sz., 111–122.